Міжрегіональна Академія управління персоналом
Міжнародна Кадрова Академія
Конфедерація недержавних вищих закладів освіти України
Українсько-Азербайджанський інститут
соціальних наук і самоврядування Г. А. Алієва
Духовно-просвітницький Центр імені Святих Апостолів
ГО “Всеукраїнська асамблея докторів наук з державного управління”

УКРАЇНСЬКА ДЕРЖАВА І ЦЕРКВА: ФІЛОСОФСЬКІ, ТЕОЛОГІЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ СПІВПРАЦІ В ІНТЕРЕСАХ ЛЮДИНИ

Матеріали науково-практичної конференції
м. Київ, МАУП, 19 травня 2016 р.

Київ
ДП “Видавничий дім “Персонал”
2016

Редакційна колегія: *М. Н. Курко* (голова), д-р юрид. наук, проф.
М. Ф. Головатий (заступник голови), д-р політ. наук, проф.
В. М. Воронін (відповідальний редактор), д-р іст. наук
І. П. Бідзюра, д-р політ. наук, проф.
М. Л. Головко, д-р іст. наук, проф.
В. І. Литвиненко, д-р. юрид. наук, доц.
Ю. О. Мєлков, д-р філос. наук
Діонісій Мартишин, прот., д-р богосл. наук
Н. Б. Отрешко, д-р соціол. наук, проф.
Є. О. Романенко, д-р наук з держ. упр., доц.
Ю. П. Сурмін, д-р соціол. наук, проф.

Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом (протокол № 5 від 25.05.16)

Матеріали подано в авторській редакції.
Відповідальність за зміст та орфографію матеріалів несуть автори.

Українська держава і Церква: філософські, теологічні та практичні аспекти співпраці в інтересах людини: Матеріали наук.-практ. конф., м. Київ, МАУП, 19 трав. 2016 р. — К.: ДП "Вид. дім "Персонал", 2016. — 240 с.

У пропонованому збірнику подано статті та тези учасників науково-практичної конференції, що охоплюють широку проблематику ролі Церкви у сучасній Україні та перспективи розвитку державно-церковних відносин.

Для науковців, громадсько-політичних діячів, студентів, а також усіх, хто цікавиться питаннями державно-церковних відносин.

© Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП), 2016
© ДП "Видавничий дім "Персонал", 2016

Бисенбаев Ф. К.
Феномен веры как предмет межрелигиозного диалога 125

Бочков П. В.
Краткий обзор новейших разделений в среде реформаторских неканонических юрисдикций в Украине..... 133

прот. Димитрій Гарчук
Катехізація та просвітництво в думках Блаженнішого Митрополита Володимира як фактор культурного збагачення українського суспільства..... 139

Гордієнко М. Г.
Церква перед викликами політичного екстремізму 145

Дікарєв О. І.
Еліта у лабіринті саду божественних пісень: до 500-річчя Іероніма Босха 153

Ковальчук А. Ю.
Конституційно-правові засади забезпечення духовної безпеки України 158

Костюк Т. О.
Політико-правові аспекти встановлення ефективної взаємодії держави, церкви і громадянського суспільства в Україні 161

Кущ Н. В.
Церква як ціннісний орієнтир людини (на прикладі роману "Собор" Олеся Гончара) 166

Медвідь Ф. М.
"Слово про Закон і Благодать" Митрополита Іларіона як визначна пам'ятка християнської думки 169

Нич Т. В.
Християнство і питання нації у релігійно-філософській концепції прот. С. Булгакова..... 188

Пальм Н. Д.
Религиоведение в системе гуманитарного образования украинского государства: проблемы и решения..... 192

Паращевін М. А.
Взаємодія релігійних організацій та держави: очікування і реальність..... 198

Табаков В. З.
Великоболгарские корни украинской христианской государственности 201

Утвенко В. В.
Роль держави в матеріальному забезпеченні православної церкви в Гетьманщині в другій половині XVII ст. 208

Чиркова О. А.
Боротьба за православну Церкву в Україні на межі XVI–XVII століть..... 211

Якухно І. І.
Науково-методологічні та теологічні аспекти співпраці держави і церкви у сфері освіти..... 218

Кобржицький В. В.
Північноамериканський досвід підготовки менеджерів з туризму з урахуванням релігійного чинника (проекція на українські реалії) 226

Петряєв О. С.
Свобода віросповідання перед лицем загроз та викликів ісламізації Європи..... 232

Кметик С. В.
Інноваційний аспект сучасної освіти як фактор суттєвого вдосконалення духовного розвитку особистості..... 236

Т. О. КОСТЮК
канд. політ. наук, доц., УАІМВЛ МАУП

ПОЛІТИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ВСТАНОВЛЕННЯ ЕФЕКТИВНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ДЕРЖАВИ, ЦЕРКВИ І ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ

Кожна держава це не лише політичний інститут, основною функцією якого є генерування та прийняття законів у внутрішній політиці та розробка стратегії ведення зовнішньої політики. Держава — це передусім її громадяни, суспільство. Лише розвинене та політично активне суспільство, коло інтересів якого не обмежується мікросоціумом, здатне ефективно впливати на розвиток державної політики за умови демократичного принципу невтручання держави у діяльність громадянського суспільства як політичного інституту. Тобто, атрибутивна характеристика "громадянське" щодо суспільства співвідноситься, відповідно, з характеристикою "соціальна, правова" щодо держави. Як держава в демократичній країні поступово набуває ознак правової і соціальної, так і суспільство за умов демократичного політичного режиму набуває іманентно властивих йому якостей громадянського, оскільки повертається до свого стану політично організованого соціуму.

Українська держава налічує довгу історію існування, її суспільство завжди було зрілим і прогресивним, дало світові чимало видатних науковців, мислителів, вчених, культурних діячів, політиків. Якщо говорити про новітню історію України та розбудову громадянського суспільства, то українські та закордонні політологи схильні вважати події кінця 2004 року, відомі як Помаранчева революція, своєрідним початком прирощення суспільством функцій суб'єкта політики та переходу від пасивного та аполітичного спостерігача за процесами в державі до їх активного учасника. Революція Гідності 2013–2014 рр. визнається своєрідним апогеєм процесу становлення громадянського суспільства як політичного інституту в Україні. Ця історична подія стала і першою, коли церква відкрито заявила про себе як потужна інституція громадянського суспільства. Активна і неупереджена позиція служителів церков всіх конфесій простежувалась і в наданні прихистку студентам-митингувальникам у Свято-Михайлівському Золотоверхому соборі під час першого розгону, і в участі в акціях протесту у вигляді виступів в ЗМІ і безпосередньо зі сцени із закликами до миролюбства і ненасильницького вирішення конфлікту суспільства з владою. Вустами церковних служителів виражалась основна ідея і найважливіша функція цього політичного інституту — підтримувати соціальний мир і пом'якшувати соціальні суперечності.

Варто постійно пам'ятати, що вплив релігії на суспільну свідомість небезпідставно прирівнюється до впливу засобів масової інформації, що пояснює безкомпромісну боротьбу політиків за віруючих у всіх країнах світу, у тому числі й в Україні.

Наразі Україна за підтримки світової спільноти активно розробляє і впроваджує в життя реформи, спрямовані на встановлення не декларативної, а діючої демократії. Проте її розвиток не обмежується лише додержанням належних виборчих процедур, багатопартійності та умов для справедливої, прозорої політичної конкуренції. Активне, впливове і розвинене громадянське суспільство є важливими елементом будь-якої демократичної системи, регулятором політичних процесів. Так само церква і релігія відіграє неабияку роль у політичному процесі формування політичної свідомості і політичної культури загалом. І ці ланки прогальмовують. З одного боку - через ненадання державою належної уваги і значимості розбудові громадянського суспільства і церкви, а з іншого — через відсутність практики діалогу між суспільством і державними інститутами. Потреба держави в активній і ефективній співпраці з суспільством зумовлена необхідністю створення сприятливих умов для реалізації і захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина, функціонування правової держави, різноманітних форм демократії участі і взаємодії громадськості з органами державної влади, в тому числі, у формуванні та реалізації державної політики в питаннях релігії та віросповідання.

Будучи сферою самовиявлення і реалізації інтересів вільних громадян, громадянське суспільство відіграє одну із ключових ролей у впровадженні важливих суспільних змін, належного врядування, участі громадськості в управлінні державними справами, розробці і реалізації ефективної державної політики у різних сферах, утвердженні підзвітної та відповідальної правової держави, розв'язанні політичних, соціально-економічних та гуманітарних проблем. Як сфера морально-етичного підґрунтя життєдіяльності суспільства релігія є його об'єднувальною силою і важливою сферою життя. Релігія існує поряд з політикою, наукою і мистецтвом. Вона залучається до політичного життя більше в якості поведінкової мотивації індивідів та груп людей.

Виходячи з очевидної необхідності встановлення конструктивного діалогу між державою, церквою і громадянським суспільством, нами вважається за доречне запропонувати наступне:

1. Залучення організацій громадянського суспільства до надання соціальних послуг за рахунок бюджетних коштів. Для цього необхідно:

- розробити та ухвалити державні стандарти соціальних послуг, універсальні для надавачів таких послуг незалежно від форми власності;
- затвердити порядок оцінки потреб одержувачів щодо окремих соціальних послуг, на підставі якої визначаються нормативні засади державного фінансування таких послуг, із обов'язковим залученням до визначення такого порядку громадськості;

– затвердити нормативно-правовим актом Кабінету Міністрів України перелік соціальних послуг, оплата яких відбувається на нормативних засадах одержувачами цих послуг (ваучери, інші казначейські зобов'язання);
– забезпечити рівні можливості громадських, благодійних організацій з одного боку та державних установ та організацій з іншого щодо надання соціальних послуг за рахунок державного та місцевих бюджетів;
– визначити критерії та порядок державних перевірок та публічної звітності суб'єктів усіх форм власності та підпорядкування, що надають соціальні послуги, які включено до переліку;
– визнати право громадських та благодійних організацій, що надають соціальні послуги, на оренду державного та комунального майна без обов'язкової участі у конкурсах, або передбачити відшкодування їх витрат на оренду державного та комунального майна;
– виключити вартість соціальних послуг, що фінансуються на нормативних засадах, з оподаткованого доходу фізичних осіб.

2. Забезпечення умов та сталих практик участі громадян у формуванні політики на усіх рівнях. Для цього необхідно:
– передбачити необхідність ухвалення на рівні органів місцевого самоврядування у кожній територіальній громаді статуту територіальної громади, у якому, зокрема, визначити:
  а) порядок реалізації місцевої ініціативи;
  б) порядок проведення громадських слухань;
  в) порядок консультацій із громадськістю щодо формування та реалізації місцевого бюджету;
  г) порядок проведення громадського обговорення містобудівної документації;
  д) положення про конкурс соціальних проектів;
  е) положення про органи самоорганізації населення (ОСН);
  є) порядок проведення загальних зборів громадян;
  ж) бюджетний регламент.
– встановити на рівні закону обов'язок органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування проводити публічні консультації з громадськістю та визначити перелік випадків, у яких такі консультації обов'язкові;
– запровадити механізм зупинення розгляду та/або дії нормативно-правових актів та рішень органів місцевого самоврядування у разі порушення вимог щодо консультацій з громадськістю в процесі їх підготовки;
– запровадити обов'язкові публічні консультації з громадськістю процесі підготовки проектів державного та місцевого бюджетів;
– передбачити можливість здійснення громадської експертизи діяльності бюджетних установ, які надають адміністративні та соціальні послуги;

– встановити на рівні закону гарантії реалізації права на мирні зібрання. Встановити вичерпний перелік підстав для обмеження та заборони мирних зібрань. Гарантувати можливість проведення спонтанних зібрань, контр-зібрань, одночасних зібрань;
– запровадити практику електронних петицій на рівні всіх органів виконавчої влади і місцевого самоврядування;
– визначити на рівні закону порядок проведення загальних зборів громадян за місцем проживання.
– визначити на рівні закону порядок ініціювання і проведення місцевого референдуму;
– визначити на рівні закону гарантії захисту свободи мирних зібрань.

3. Підвищення рівня громадянської та правової культури громадян. Для цього необхідно:
– забезпечити надання населенню правових консультацій з питань створення та правового регулювання діяльності інститутів громадянського суспільства;
– запровадити в загальноосвітніх та вищих навчальних закладах навчальних курсів з питань розвитку громадянського суспільства в Україні;
– сприяти проведенню органами місцевого самоврядування, органами самоорганізації населення просвітницьких заходів щодо поширення інформації про можливості місцевої демократії;
– проведення заходів правової освіти громадян, популяризацію серед населення участі громадян у діяльності інститутів громадянського суспільства.

4. Інституалізація державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства. Для цього необхідно:
– створити при Кабінеті Міністрів України міжвідомчу координаційну раду з питань сприяння розвитку громадянського суспільства з обов'язковим залученням представників організацій громадянського суспільства;
– створити державний Фонд сприяння розвитку громадянського суспільства для надання фінансової підтримки громадським ініціативам, спрямованим на розвиток громадянського суспільства;
– визначити представника Кабінету Міністрів України, безпосередньо відповідального за формування та реалізацію державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства;
– передбачити обов'язкову експертизу проектів публічно-правових рішень (проектів законів та постанов Кабінету Міністрів України) на відповідність принципам і цілям державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства;
– підвищити організаційну і кадрову спроможність структурних підрозділів органів влади, які відповідають за зв'язки із громадськістю;

– забезпечити методичну підтримку та підвищення кваліфікації державних службовців щодо реалізації державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства.

5. Основними пріоритетами державної політики щодо релігії та церкви повинні стати:

- забезпечення конституційного положення про відокремлення церкви від держави і школи від церкви, рівноправності всіх офіційно діючих в Україні релігій та права громадян на свободу совісті;
- сприяння релігійним організаціям у виконанні їхніх статутних завдань, участі церков у служінні, що має неабияке соціальне значення, оскільки це сприяє зміцненню моральних підвалин суспільства, розвиткові милосердницької, доброчинної діяльності тощо;
- блокування спроб окремих політичних партій, рухів та інших політичних формувань використовувати релігійно-інституційні структури під час виборчих кампаній і т. п.;
- сприяння розвиткові релігійної самобутності корінних народів і національних меншин, їхніх стосунків з одновірцями за кордоном;
- сприяння у створенні передумов для стабілізації релігійної ситуації, а зрештою — й утвердження громадянського миру та злагоди в суспільстві.

Підсумовуючи, хотілося б зазначити, що громадянське суспільство є своєрідним індикатором демократичного режиму в державі. Активність і діяльність церкви є показником здорової свідомості і культури в суспільстві. За відсутності або бездіяльності цих громадських інститутів в державі встановлюється клімат нігілізму і аполітичності, а посилення контролюючо-ревізійної функції держави неодмінно веде до встановлення тоталітарного режиму.